

Wyrok z dnia 24 marca 2004 r., IV CK 108/03

1. Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. Nr 29, poz. 154 ze zm.) uznała kompetencję proboszczów do reprezentowania parafii w stosunkach majątkowych z osobami trzecimi w sposób i na zasadach określonych w kodeksie prawa kanonicznego.

2. Ważność dokonanych przez proboszcza czynności przekraczających granice i sposób zwyczajnego zarządzania, określonych w statucie lub stosownym akcie biskupa diecezjalnego, zależy od uprzedniego pisemnego upoważnienia ordynariusza, a czynności o charakterze alienacji dóbr – od zezwolenia władzy określonej w kanonie 1292 kodeksu prawa kanonicznego.

Sędzia SN Filomena Barczewska (przewodniczący)

Sędzia SN Marian Kocon

Sędzia SN Kazimierz Zawada (sprawozdawca)

Sąd Najwyższy w sprawie z powództwa Mirosławy Gabrieli W. i małoletniej Sandry Moniki W. – spadkobierców Andrzeja W. przeciwko Parafii Rzymskokatolickiej pod wezwaniem Świętego Jerzego w E. o zapłatę, po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 10 marca 2004 r. kasacji strony pozwanej od wyroku Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 14 sierpnia 2002 r. oddalił kasację.

Uzasadnienie

Andrzej W., którego następczyniami prawnymi są żona Mirosława Gabriela W. i córka Sandra Monika W., wniósł w pozwie skierowanym przeciwko Parafii Rzymskokatolickiej pod wezwaniem Świętego Jerzego w E. o wydanie nakazu zapłaty kwoty 217 000 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 2 grudnia 1992 r. tytułem zwrotu pożyczki.

Dnia 23 maja 1995 r. Sąd Rejonowy w Elblągu wydał żądany nakaz zapłaty, lecz Sąd Wojewódzki w Elblągu wyrokiem z dnia 28 października 1997 r. nakaz ten uchylił i powództwo oddalił.

Sąd Apelacyjny w Gdańsku po rozpoznaniu apelacji Andrzeja W. wyrokiem z dnia 10 marca 1998 r. uchylił wyrok Sądu Wojewódzkiego i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania. Uznał za budzące wątpliwości ustalenia Sądu pierwszej instancji, że stroną umowy pożyczki z dnia 2 grudnia 1992 r. stał się ksiądz Jan H., a nie Parafia pod wezwaniem Świętego Jerzego, której ksiądz Jan H. był proboszczem. Wskazał także na potrzebę uwzględnienia przy ocenie ważności umowy pożyczki z dnia 2 grudnia 1992 r. norm wewnętrznych Kościoła Katolickiego ze względu na zawarte w art. 2 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. Nr 29 poz. 154 ze zm. – dalej: "ustawa o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego") odesłanie do tych norm. Normy te w ocenie Sądu Apelacyjnego są odpowiednikiem statutu, o którym mowa w art. 35 k.c.; ich naruszenie może powodować z mocy art. 58 §1 k.c. nieważność umowy. Sąd Apelacyjny zauważył także, że nawet gdyby umowa pożyczki z dnia 2 grudnia 1992 r. była nieważna, Parafia mogłaby odpowiadać z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia.

Sąd Okręgowy w Elblągu wyrokiem z dnia 15 lutego 2001 r. ponownie uchylił nakaz zapłaty i oddalił powództwo zarówno w stosunku do Parafii pod wezwaniem Świętego Jerzego, jak i wezwanej obok niej do udziału w sprawie Parafii Rzymskokatolickiej pod wezwaniem Świętego Mikołaja w E.

Przyczyną oddalenia powództwa w stosunku do Parafii pod wezwaniem Świętego Jerzego było uznanie umowy pożyczki za nieważną. Ksiądz Jan H., zawierając umowę pożyczki, nie miał wymaganej zgody na jej zaciągnięcie ani od ordynariusza, ani od rady parafialnej. W przypadku takiego uchybienia sankcją jest nieważność umowy, stosownie do kanonu 1281 § 1 kodeksu prawa kanonicznego (ogłoszonego dnia 25 stycznia 1983 dekretem *Sacrae disciplinae leges*, promulgowanego w *Acta Apostolicae Sedes*, vol. LXXV, Pars II, obowiązującego od pierwszego dnia Adwentu 1983 r., tj. od dnia 27 listopada 1983 r.).

Oddalenie powództwa wobec Parafii pod wezwaniem Świętego Mikołaja nastąpiło z powodu nieudowodnienia, że wzbogaciła się ona bezpodstawnie kosztem powódek – następczyń prawnych zmarłego w toku procesu Andrzeja W.

Sąd Apelacyjny po rozpoznaniu apelacji powódek wyrokiem z dnia 4 sierpnia 2002 r. zmienił wyrok Sądu Okręgowego w ten sposób, że utrzymał w mocy nakaz zapłaty Sądu Rejonowego z dnia 23 maja 1995 r. co do kwoty 148 567 zł z odsetkami ustawowymi, w pozostałej zaś części nakaz ten uchylił i powództwo oddalił; oddalił też apelację powódek w pozostałym zakresie.

Podstawę wyroku Sądu Apelacyjnego stanowiły następujące ustalenia i oceny.

Dnia 2 grudnia 1992 r. ksiądz Jan H., działając jako proboszcz Parafii pod wezwaniem Świętego Jerzego, zawarł umowę pożyczki z Andrzejem W. Na podstawie tej umowy Parafia pod wezwaniem Świętego Jerzego pożyczyła od Andrzeja W. kwotę 1 429 000 000 zł sprzed denominacji, stanowiącą równowartość 90 400 dolarów amerykańskich. Pożyczona kwota miała być zwrócona w pięciu ratach do dnia 2 maja 1993 r., jednak nie została oddana ani w ustalonym terminie, ani później.

Według Sądu Apelacyjnego, przy ocenie prawnej umowy pożyczki zawartej w dniu 2 grudnia 1992 r. (a więc jeszcze przed wejściem w życie Konkordatu między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską, Dz.U. z 1998 r. Nr 51, poz. 318; dalej: "Konkordat") powinno się mieć na względzie normy kodeksu prawa kanonicznego będącego prawem wewnętrznym osoby prawnej w rozumieniu art. 35 i 38 k.c. w związku z ustawą z dnia 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania (jedn. tekst: Dz.U. z 2000 r. Nr 26, poz. 319 ze zm.) oraz ustawą o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego. Według art. 28 ustawy o gwarancjach wolności i sumienia, w sprawach majątkowych kościoły działają przez osoby prawne; osoby te, ich organy, zakres kompetencji i sposób powoływania oraz reprezentacji określają statuty (prawo wewnętrzne zwane "statutami"). W świetle tego przepisu przez statut kościelnej osoby prawnej należy rozumieć wewnętrzne przepisy obowiązujące w danym kościele, regulujące ustrój, organy oraz sposób reprezentacji kościelnych osób prawnych. W jednym statucie (prawie wewnętrznym) mogą się znajdować regulacje dotyczące wielu osób prawnych tego samego kościoła. Artykuł 2 ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego stanowi, że Kościół rządzi się w swych sprawach "własnym prawem"; takim prawem w odniesieniu do Kościoła Katolickiego jest właśnie kodeks prawa kanonicznego, jego więc normy trzeba mieć na względzie badając warunki skutecznego działania organu kościelnej osoby prawnej Kościoła Katolickiego w stosunkach cywilnoprawnych z innymi podmiotami.

Zgodnie z art. 7 ust. 1 pkt 5 i ust. 3 pkt 5 ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego, jednostką Kościoła Katolickiego mającą osobowość prawną jest parafia, a jej organem – proboszcz. Powyższy przepis pozostaje w związku z kanonem 532, według którego proboszcz występuje w imieniu parafii w załatwianiu wszystkich czynności prawnych; ma troszczyć się, aby dobra parafii były administrowane stosownie do kanonów 1281-1288. Według kanonu 1281 § 1, przy zachowaniu przepisów statutów, zarządcy nieważnie wykonują czynności, które przekraczają granice i sposób zwyczajnego zarządzania, jeśli nie uzyskali wcześniej pisemnego upoważnienia od ordynariusza. Nieważności, o której mowa w tym kanonie, nie można traktować jako sankcji czynności prawnej dokonanej przez organ osoby prawnej z przekroczeniem umocowania, gdyż określenie takiej sankcji należy do prawa państwowego. Kanon ten należy rozumieć w ten sposób, że warunkiem należytego umocowania zarządcy dóbr kościelnej osoby prawnej (także więc proboszcza) przy podejmowaniu czynności przekraczających granice i sposób zwyczajnego zarządzania jest uzyskanie uprzednio pisemnego upoważnienia ordynariusza. W przypadku zawarcia umowy przez osobę prawną nienależycie reprezentowaną ma zastosowanie art. 39 § 1 k.c.

Dla rozstrzygnięcia sprawy znaczenie ma zatem przede wszystkim odpowiedź na pytanie, czy zawartą przez księdza Jana H. w dniu 2 grudnia 1992 r. umowę pożyczki należy kwalifikować jako czynność przekraczającą granice i sposób zwyczajnego zarządzania, czy też jako czynność zwyczajnego zarządzania.

Kanon 1281 § 2 stanowi, że w statutach powinny być określone czynności przekraczające granice i sposób zwyczajnego zarządzania; jeśli statuty milczą w tej sprawie, biskup diecezjalny, wysłuchawszy zdania rady do spraw ekonomicznych, powinien określić tego rodzaju czynności w odniesieniu do podległych mu osób. Według kanonu 94 § 1, statuty w sensie właściwym oznaczają zarządzenia wydawane zgodnie z prawem w zespołach osób lub rzeczy, a określające ich cel, konstytucję, zarząd i sposoby działania. Do kanonu 1281 § 2 nawiązuje kanon 1276, który nakazuje ordynariuszowi nadzorować zarząd wszystkich dóbr, należących do podległych mu publicznych osób prawnych oraz, uwzględniając prawa, prawne zwyczaje oraz okoliczności, starać się o uregulowanie zarządu dóbr kościelnych przez wydanie szczegółowych instrukcji w granicach prawa powszechnego i partykularnego.

Z umową pożyczki zawartą w dniu 2 grudnia 1992 r. mają też – według Sądu Apelacyjnego – związek kanony dotyczące umów alienacji (1290-1298). Zgodnie z kanonem 1295, wymagania dotyczące alienacji mają być zachowane również przy podejmowaniu wszelkich transakcji, na skutek których majątek osoby prawnej może się znaleźć w gorszej sytuacji. W odniesieniu do alienacji kodeks prawa kanonicznego przewiduje określenie progów wartości rzeczy podlegających alienacji i uzależnia skuteczne działanie organów kościelnej osoby prawnej od zezwolenia kompetentnej władzy, różnej w zależności od wysokości progów. Obowiązek określenia wysokości progów został nałożony na konferencje episkopatów.

Z przedstawionych regulacji kodeksu prawa kanonicznego wynika więc, że określenie czynności przekraczających granice i sposób zwyczajnego zarządzania majątkiem kościelnej osoby prawnej, jak też określenie czynności, do których mają zastosowanie przepisy o alienacji, należy do materii statutu kościelnej osoby prawnej lub zarządzenia (aktu) właściwej władzy kościelnej. Taka regulacja jest zrozumiała, jeżeli zważyć, że kodeks prawa kanonicznego ma uniwersalny charakter i uwarunkowania jego funkcjonowania są inne np. w Stanach Zjednoczonych niż w państwach afrykańskich.

W toku procesu Parafia pod wezwaniem Świętego Jerzego nie przedstawiła swojego statutu w rozumieniu kanonu 94 § 1 ani zarządzenia biskupa diecezjalnego podjętego na podstawie kanonu 1276 § 1. Również Konferencja Episkopatu Polski nie podjęła przed dniem 2 grudnia 1992 r. uchwały w sprawie określenia wysokości progów wartości dla czynności alienacji. W tych okolicznościach Parafia pod wezwaniem Świętego Jerzego nie mogła – zdaniem Sądu Apelacyjnego – podnieść skutecznie zarzutu, że zawarta przez nią umowa przekraczała granice i sposób zwyczajnego zarządzania lub była czynnością zarządu poddaną szczególnym wymaganiom dotyczącym alienacji i tym samym nie mieściła się w zakresie kompetencji proboszcza jako organu parafii.

W konsekwencji, Sąd Apelacyjny uznał wspomnianą umowę pożyczki za ważną. Odwołując się do jej treści, w szczególności do zawartych w niej klauzul waloryzacyjnych, ustalił, że Parafia pod wezwaniem Świętego Jerzego jest na jej podstawie zobowiązana do zwrotu kwoty 148 567 zł z odsetkami ustawowymi.

Parafia pod wezwaniem Świętego Jerzego, skarżąc wyrok Sądu Apelacyjnego w części utrzymującej nakaz zapłaty w mocy, powołała się na naruszenie przez Sąd

Apelacyjny art. 386 § 6 k.p.c., art. 233 w związku z art. 245 i 232 zdanie drugie k.p.c., art. 35 i 38 k.c. w związku z art. 2 ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego oraz kanonami 532, 1281, 1291, 1292 § 1 i 1295, art. 6 w związku z art. 35 i 38 k.c., art. 35 i 38 k.c. w związku z art. 2 i 3 ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego. Myślą przewodnią skargi kasacyjnej są dwa twierdzenia.

Pierwsze, o związaniu Sądu Apelacyjnego przy ponownym rozpoznawaniu sprawy oceną prawną wyrażoną we wcześniejszym wyroku tego Sądu, uznającą umowę pożyczki z dnia 2 grudnia 1992 r. za nieważną ze względu na zawarcie jej przez Parafię bez wymaganej przez przepisy Kodeksu prawa kanonicznego zgody właściwej władzy; stosownie do oceny prawnej wyrażonej w tym wyroku, Sąd Apelacyjny przy ponownym rozpoznaniu sprawy, nie mogąc odmiennie rozstrzygnąć kwestii ważności umowy, powinien się ograniczyć do zbadania istnienia w sprawie przesłanek do uwzględnienia powództwa na podstawie przepisów o bezpodstawnym wzbogaceniu.

Drugie, o bezzasadności uznania przez Sąd Apelacyjny w zaskarżonym wyroku umowy pożyczki z dnia 2 grudnia 1992 r. za ważną. Już z samej treści kanonów 532, 1281, 1291, 1292 § 1 i 1295 wynikało wymaganie uzyskania indywidualnej zgody biskupa diecezjalnego na zawarcie przez Parafię umowy pożyczki, której dotyczy spór. W przypadku braku określenia w statucie kościelnej osoby prawnej czynności przekraczających granice zwyczajnego zarządzania sąd jest sam władny ustalić, czy dana czynność przekracza te granice. Poza tym Sąd Apelacyjny wadliwie przeprowadził dowód z informacji Sekretariatu Konferencji Episkopatu Polski co do istnienia w dacie zawarcia umowy pożyczki uchwały Konferencji Episkopatu Polski wydanej na podstawie kanonu 1292, gdyż powinien zapytać nie o wydanie tej uchwały, lecz o istnienie w chwili zawarcia umowy pożyczki uchwał Konferencji Episkopatu Polski lub aktów właściwego biskupa diecezjalnego wyznaczających granice zwyczajnego zarządzania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Sąd Apelacyjny, wywodząc w wyroku z dnia 10 marca 1998 r. z art. 2 ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego konieczność uwzględnienia przy rozstrzygnięciu o ważności czynności prawnych związanych z zarządzaniem mieniem kościelnym norm wewnętrznych obowiązujących w strukturze organizacyjnej Kościoła Katolickiego, uznał jedynie, że jeżeli przepisy prawa kanonicznego oraz uchwały Konferencji Episkopatu Polski, na które powołuje się strona pozwana,

wymagają dla czynności przekraczających granice i sposób zwyczajnego zarządzania mieniem parafialnym pisemnego upoważnienia biskupa diecezjalnego i uchwały rady parafialnej, to brak zgody wskazanych organów powoduje nieważność wymienionych czynności prawnych. Wynikające stąd, stosownie do art. 386 § 6 k.p.c., związanie Sądu Apelacyjnego dotyczyło więc tylko potrzeby uwzględnienia przy rozstrzygnięciu kwestii ważności zawartej w dniu 2 grudnia 1992 r. umowy pożyczki przepisów kodeksu prawa kanonicznego i określenia ich wpływu na tę umowę; umowa ta powinna być uznana za nieważną, gdyby została zawarta bez wymaganej przez te przepisy zgody właściwego organu. Powyższa ocena prawna sama nie przesądzała natomiast nieważności umowy pożyczki zawartej w dniu 2 grudnia 1992 r. Pozostawiła otwarte ustalenie istnienia w odniesieniu do tej umowy, wynikającego z kodeksu prawa kanonicznego wymagania zgody właściwego organu i stwierdzenie spełnienia tego wymagania. Sąd Apelacyjny przy ponownym rozpoznawaniu sprawy był zatem z punktu widzenia art. 386 § 6 k.p.c. władny uznać zawartą w dniu 2 grudnia 1992 r. umowę pożyczki za ważną. W konsekwencji, podniesiony w skardze kasacyjnej zarzut naruszenia art. 386 § 6 k.p.c. jest chybiony. To samo dotyczy połączonego z nim w skardze kasacyjnej zarzutu naruszenia art. 6 w związku z art. 35 i 38 k.c. przez obciążenie pozwanej konsekwencjami nie podjęcia przez nią inicjatywy dowodowej dla wykazania granic zwyczajnego zarządzania mieniem.

Samo uznanie przez Sąd Apelacyjny zawartej w dniu 2 grudnia 1992 r. umowy pożyczki za ważną jest też trafne, pewnej korektury wymaga tylko uzasadnienie tej oceny.

Według art. 38 k.c., osoba prawna działa przez swoje organy w sposób przewidziany w ustawie i opartym na niej statucie. W konsekwencji – jak wynika z art. 39 k.c., a nie, jak przyjął pierwotnie Sąd Apelacyjny, z art. 58 § 1 k.c., dotyczącego niezgodności treści czynności prawnej z ustawą (zob. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 12 października 2001 r., III CZP 55/01, OSNC 2002, nr 7-8, poz. 87) – ważność umowy zawartej przez osobę działającą jako organ osoby prawnej jest uzależniona od tego, aby osoba działająca była rzeczywiście powołana do pełnienia funkcji organu i aby zawarta przez nią umowa mieściła się w zakresie umocowania tego organu do reprezentowania osoby prawnej (por. np. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 12 grudnia 1996 r., I CKN 22/96, OSNC 1997, nr 6-7, poz. 75). Organ osoby prawnej, sposób ich obsadzania i zakres ich kompetencji, w

szczegółności umocowanie danego organu do reprezentowania osoby prawnej oraz granice tego umocowania, określają przede wszystkim przepisy właściwej ustawy, poza tym, w wypadkach i w zakresie w przepisach tych przewidzianych – statut osoby prawnej (art. 35 k.c.). Ustanowione jednak w ustawie lub statucie ograniczenia dotyczące podjęcia określonej czynności prawnej przez organ powołany do reprezentowania osoby prawnej ograniczają zakres umocowania tego organu, czyli stanowią przesłankę ważności wspomnianej czynności prawnej, jedynie wtedy, gdy wynika to wyraźnie z ustawy (por. np. art. 17 § 1 k.s.h.).

W przeciwnym razie naruszenie omawianego ograniczenia nie wpływa na ważność czynności prawnej, lecz może jedynie uzasadniać określone sankcje w stosunku do członków organu, którzy dopuścili się naruszenia (por. art. 17 § 3 k.s.h. oraz wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 października 1999 r., I CKN 531/99, "Wokanda" 2000, nr 1, poz. 4 i piśmiennictwo, do którego wyrok ten nawiązuje).

Istotą sporu w niniejszej sprawie jest kwestia podstaw, sposobu i zakresu wpływu kodeksu prawa kanonicznego na ocenę ważności zawartej w dniu 2 grudnia 1992 r. umowy pożyczki.

Za podstawę oddziaływania tego kodeksu na wspomnianą umowę nie można uznać – inaczej niż przyjęto w zaskarżonym wyroku (por. także wyrok Sądu Najwyższego z dnia 27 lipca 2000 r., IV CKN 88/00, OSP 2003, nr 9, poz. 115) – art. 2 ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego. Przepis ten jest przejawem, a w każdym razie próbą zadeklarowania przez władze Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej u schyłku lat osiemdziesiątych, wyrażonej obecnie w art. 25 Konstytucji oraz art. 1 Konkordatu, zasady autonomii i niezależności państwa oraz kościołów. Zgodnie z tą zasadą, państwo nie jest uprawnione do regulowania spraw wiary, a prawo kanoniczne – w przypadku Kościoła Katolickiego – nie wywiera bezpośrednich skutków w sferze państwowego porządku prawnego. Tylko wyjątkowo, gdy państwo wyrazi taką wolę w ustawie lub umowie międzynarodowej, prawo kanoniczne może wywoływać skutki w określonej sferze państwowego porządku prawnego. Przez "swe sprawy", w których Kościół, zgodnie art. 2 ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego, rządzi się własnym prawem, należy więc rozumieć, podobnie jak się przyjmuje na tle art. 5 Konkordatu, jedynie – ujmując rzecz w uproszczeniu – sprawy ściśle religijne oraz majątkowe wewnątrzkościelne. Nie należą tu natomiast sprawy reprezentacji kościelnych osób

prawnych wobec osób trzecich; ze względu na występowanie w tych sprawach osób trzecich, przynależą one do sfery państwowego porządku prawnego.

Podstawy do oddziaływania kodeksu prawa kanonicznego na umowę pożyczki, wokół której toczy się spór, nie może też stanowić art. 28 ustawy o gwarancjach wolności sumienia i wyznania. Przepis ten, mimo wyrażanych niekiedy w piśmiennictwie oraz orzecznictwie (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 12 marca 1997 r., II CKN 24/97, nie publ.) odmiennych opinii, które znalazły wyraz w zaskarżonym wyroku, nie dotyczy w ogóle, jak trafnie wskazano w literaturze, Kościoła Katolickiego. Jest on zamieszczony w rozdziale 2 działu II wymienionej ustawy, a według art. 18 ust. 1 tej ustawy, przepisy wspomnianego rozdziału regulują stosunek Państwa tylko do tych kościołów, których sytuacja nie jest uregulowana odrębnymi ustawami, wyjątek zaś zawarty w art. 18 ust. 2 – zgodnie z którym przepisy rozdziału 2 określające uprawnienia kościołów mają zastosowanie do kościołów o ustawowo uregulowanej sytuacji wówczas, gdy odrębne ustawy nie przewidują takich uprawnień – nie obejmuje art. 28.

Podstaw do oceny ważności zawartej w dniu 2 grudnia 1992 r. umowy pożyczki według postanowień kodeksu prawa kanonicznego dostarczają natomiast przepisy art. 35 i 38 k.c. w związku z art. 3 oraz 5-14 ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego.

Przyznanie w art. 7 ust. 1 pkt 5 ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego osobowości prawnej parafiom nastąpiło w zasadzie przez uznanie ich osobowości prawnej wynikającej z prawa kanonicznego, z pewnymi modyfikacjami, w szczególności tą, że parafia utworzona po wejściu w życie ustawy nabywała, zgodnie z art. 13 ust. 1, osobowość prawną dopiero z chwilą powiadomienia właściwego organu administracji państwowej o jej utworzeniu przez władzę kościelną; parafii już istniejących dotyczy art. 72. Podobnie, wskazanie w art. 7 ust. 3 pkt 5 jako organu parafii proboszcza oznaczało respektowanie powołania na tę funkcję dokonanego zgodnie z przepisami prawa kanonicznego. Niewątpliwie przy tym było objęcie kompetencją proboszcza jako organu parafii umocowania do reprezentowania parafii na zewnątrz także w stosunkach majątkowych. Wniosek taki potwierdzają w szczególności przepisy art. 11 i 52; w pierwszym jest mowa o zobowiązaniach kościelnej osoby prawnej wobec osób trzecich, a w drugim m.in. o nabywaniu i zbywaniu przez nią praw majątkowych. Oba dotyczą również parafii, a ponieważ proboszcz jest w świetle omawianej ustawy jedynym organem parafii,

uznanie go za jej organ musiało oznaczać objęcie jego kompetencją także umocowania do zaciągania zobowiązań wobec osób trzecich, nabywania od nich praw majątkowych oraz zbywania im tych praw. Wobec nieokreślenia w ustawie o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego zakresu, w jakim proboszcz jest umocowany do reprezentowania parafii w stosunkach majątkowych wobec osób trzecich, należy także przyjąć, że ustawa ta uznała w tym względzie kompetencje proboszcza wynikające z prawa kanonicznego.

Innymi słowy, omawiana ustawa w drodze wyjątku od deklarowanej w art. 2 zasady autonomii i niezależności Państwa oraz Kościoła Katolickiego uznała w zakresie przyznanej parafiom osobowości prawnej skuteczność w sferze państwowego porządku prawnego norm prawa kanonicznego dotyczących utworzenia parafii, powołania na stanowisko proboszcza i zasad reprezentowania przez proboszcza parafii. W konsekwencji, normy te muszą być traktowane i uwzględniane w świetle art. 35 i 38 k.c. na równi z wymienionymi w tych przepisach ustawami, a nie statutami. Ma to tę praktyczną konsekwencję, że w przypadkach, w których na podstawie wspomnianych norm wydano statuty, przy ocenie skuteczności działania parafii w obrocie cywilnoprawnym, oprócz stosownych przepisów ustawowych i norm prawa kanonicznego, należy uwzględniać postanowienia tych statutów.

Normami prawa kanonicznego dotyczącymi reprezentowania parafii w stosunkach majątkowych wobec osób trzecich, które zgodnie z powyższymi uwagami należy mieć na względzie, są kanony 532 i 1281 oraz 1291, 1292 i 1295. Jak już była o tym mowa, według kanonu 532, proboszcz z zachowaniem stosownych przepisów podejmuje w imieniu parafii wszystkie czynności prawne, jego kompetencja do reprezentowania parafii obejmuje zatem co do zasady umocowanie do dokonywania wszystkich czynności prawnych. Ta kompetencja jest jednak ograniczona przez niektóre kanony o tyle, o ile uzależniają one ważność dokonywanych w imieniu parafii czynności przekraczających granice i sposób zwyczajnego zarządzania od uprzedniego pisemnego upoważnienia biskupa diecezjalnego, a czynności o charakterze alienacji – od zezwolenia władz określonych w sposób przewidziany w kanonie 1292. To pierwsze uzależnienie wynika z dotyczącego także parafii kanonu 1281 §1, a drugie z kanonu 1291, mającego z mocy kanonu 1295 zastosowanie w odniesieniu do wszelkich transakcji, na skutek których majątek kościelnej osoby prawnej może się znaleźć w

gorszej sytuacji. Trafnie przy tym Sąd Apelacyjny wyjaśnił, że podstawą do wymagania dla dokonania danej czynności upoważnienia przewidzianego w kanonie 1281 § 1 jest, zgodnie z kanonem 1281 § 2, przynależność tej czynności do kategorii czynności przekraczających granice i sposób zwyczajnego zarządzania określonych w statucie lub stosownym akcie biskupa diecezjalnego, podstawą zaś do wymagania zezwolenia przewidzianego w kanonie 1291 – przynależność danej czynności do grupy czynności mieszczących się w granicach oznaczonych w uchwale Konferencji Episkopatu.

Nie można się zgodzić z wywodami skargi kasacyjnej, że kwalifikacja czynności prawnej dokonanej przez organ (zarządcę) kościelnej osoby prawnej jako przekraczającej granice i sposób zwyczajnego zarządzania jest aktualna także wtedy, gdy przed jej podjęciem nie został wydany statut lub akt biskupa, o którym mowa w kanonie 1281 § 2. Bez względu na to, jak kanon art. 1281 § 1 może być interpretowany w stosunkach wewnątrzkościelnych, pewność obrotu cywilnoprawnego wymaga, aby w zakresie jego skuteczności w sferze państwowego porządku prawnego rozumieć go w przedstawiony wyżej sposób, zgodny ze stanowiskiem Sądu Apelacyjnego. Poza tym, pogląd broniony w skardze kasacyjnej, zakładający kwalifikowanie w omawianej sytuacji czynności prawnej jako przekraczającej granice i sposób zwyczajnego zarządzania przez sąd, trudno pogodzić z deklarowaną w art. 2 ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego zasadą autonomii i niezależności. Przyjęcie tego poglądu prowadziłoby do wyręczania przez sąd władzy kościelnej w zastrzeżonym dla niej w kanonie 1281 § 2 określaniu czynności przekraczających granice i sposób zwyczajnego zarządzania.

Nieistnienie w pewnym czasie dotyczącego danej parafii statutu lub aktu biskupa określającego czynności przekraczające granice i sposób zwyczajnego zarządzania połączone z brakiem wspomnianej uchwały Konferencji Episkopatu musi się zatem łączyć z posiadaniem przez proboszcza w tym czasie kompetencji do reprezentowania parafii – tak jak przyjął Sąd Apelacyjny – w zakresie wszystkich czynności bez żadnych ograniczeń.

Należy raz jeszcze podkreślić, że skuteczne z mocy art. 7 ust. 3 pkt 5 ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w sferze państwowego porządku prawnego umocowanie proboszcza wynikające z kanonu 532 do dokonywania w imieniu parafii wszelkich czynności ograniczają jedynie te wymienione wyżej normy

prawa kanonicznego, które uzależniają ważność czynności podjętych przez proboszcza w imieniu parafii od uprzedniego pisemnego upoważnienia biskupa diecezjalnego (kanon 1281 § 1 i § 2) lub zezwolenia właściwej władzy (kanony 1291, 1292 i 1295). Nie wywierają natomiast takich konsekwencji normy stawiające proboszczowi określone wymagania co do wykonywania zarządu bez zastrzeżenia nieważności czynności dokonanej z naruszeniem tych wymagań. W takim przypadku aktualne mogą być jedynie sankcje wobec proboszcza (por. kanon 1281 § 3 zdanie drugie). W szczególności, wbrew poglądom wypowiedzianym w toku niniejszej sprawy, nie ma wpływu na skuteczność czynności prawnej dokonanej przez proboszcza w imieniu parafii nieudzielenie na nią zgody przez radę do spraw ekonomicznych (por. kanony 537 i 1280).

Z dokonanych w sprawie ustaleń wynika, że uchwałę przewidzianą w kanonie 1292 Konferencja Episkopatu Polski podjęła dopiero na zebraniu plenarnym obradującym w dniach 16-18 czerwca 1995 r. Nie można dowodu z informacji Sekretariatu Konferencji Episkopatu Polski na fakt podjęcia tej uchwały uznać za wadliwie przeprowadzony ani z przyczyn podanych w skardze kasacyjnej – naruszający art. 233 w związku z art. 245 i 232 zdanie drugie k.p.c. – ani z innych przyczyn.

W tej sytuacji fakt nieistnienia w chwili zawarcia spornej umowy pożyczki statutu lub aktu biskupa diecezjalnego, o którym mowa w kanonie 1281 § 2, wykluczał w świetle przeprowadzonych wyżej rozważań uznanie, że ksiądz Jan H. jako proboszcz Parafii pod wezwaniem Świętego Jerzego nie był, zgodnie z art. 35 i 38 k.c. w związku z art. 3 i 5-14 ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego oraz kanonami 1281 § 1 i § 2, 1291, 1292 i 1295, umocowany do zawarcia tej umowy. Tym samym nie było podstaw do uznania tej umowy za nieważną w świetle art. 39 k.c.

Z przedstawionych przyczyn Sąd Najwyższy na podstawie art. 393¹² k.p.c. oddalił skargę kasacyjną.